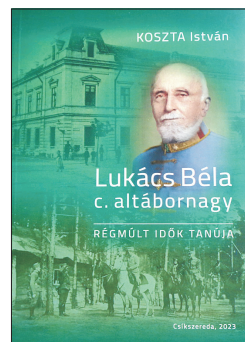

Kosztá István Lukács Béla c. altábornagy Régmúlt idők tanúja

(Csíkszereda, magánkiadás, 2023. 315 old.)

Az 1890-es évektől egészen az 1950-es évek végéig terjedő, mintegy hat évtizednyi időszakra vonatkozó magyar nyelvű memoár irodalom a közelmúltban egy újabb jelentős kötettel gyarapodott. Az 1918 előtt az Osztrák–Magyar Monarchia fegyveres erejének részeként létezett magyar királyi Honvédség, az 1919-ben létrejött Nemzeti Hadsereg, majd az 1922-től ismét magyar királyi Honvédségnek nevezett haderő egyik jelentős alakja, a debreceni születésű, majd 35 év aktív szolgálat után 1936 augusztusában nyugállományba helyezett Lukács Béla címzetes altábornagy által 1959-ben Svájcban írt, mindezidáig a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban őrzött visszaemlékezés számos tekintetben kiemelkedik a fenti időszakban vezető tisztségeket betöltött katonatisztek hasonló művei közül. Lukács Béla visszaemlékezéseinek elolvasása során a boldog békeidők időszakától az első és második világháború korszakán, majd a hidegháború és a magyar kommunista diktatúra üldözöttjeként nyugaton kényszerű emigrációban élő magyarok sorsán át egy képzeletbeli időutazáson vehetünk részt.

Lukács Béla: *Életem története 1891–1959* címet viselő, 396 oldal terjedelmű emlékiratát Koszta István marosvásárhelyi újságíró, hadtörténelmi író tette közkinccsé, aki megszerkesztette, kiadásra előkészítette, és bőséges jegyzetapparátussal is ellátta a visszaemlékezés szövegét.

A kötethez dr. Kiss Gábor alezredes, a HM Hadtörténelmi Levéltár vezetője írt ajánlást, amelyben rövid méltatást olvashatunk az emlékirat szerzőjéről és a kötetéről.

Kosztá bevezetésében Lukács Béla személyének és az általa írt visszaemlékezésnek a jelentőségét emeli ki, továbbá hangsúlyozza erdélyi kötődését, amely tisztai pályafutása során számtalanszor visszaköszönt. Azonkívül megemlíti a memoár feldolgozásának és szerkesztésének néhány általa érdemesnek és fontosnak tartott vonatkozását.

Lukács Béla a korszakban kevésbé tipikusnak mondható katonai pályát futott be, hiszen a legtöbb vezérkari beosztásokban, s végig a magyar királyi Honvédségnél, illetve a Nemzeti Hadsereg kötelékében szolgált. A kötetből megismerhetjük gyermekéveit, valamint megtudhatjuk, hogyan választotta a katonatiszti hivatást és pályát. Betekintést nyerünk az 1900–1906 között, a kolozsvári 21. honvéd gyalogezrednél töltött csapatszolgálatának érdekességeibe, majd leírást olvashatunk az 1906 ősztől a pécsi honvéd hadapródiskola tanáraként eltöltött négy évről. Részleteket ismerhetünk meg az 1910 októbertől a kolozsvári honvédkerületi tisztiiskolában eltöltött egy évről, majd az 1911 augusztusától a kolozsvári honvédkerületi parancsnokságon teljesített vezérkari tiszti szolgálatáról, ahol 1912-től mozgósítási előadóként tevékenykedett. Tudomást szerezhethetünk az 1914 nyári, első világháborús mozgósításban játszott szerepéről, majd az 1914 ősztől a kolozsvári honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnökeként végzett tevékenységéről.

Az első világháború második felében Lukács vezérkari frontbeosztásokat töltött be: 1916 januárjától a 37. honvéd gyaloghadosztály vezérkari tisztjeként az orosz, majd 1916 ősztől a román

hadszíntéren, 1917 októberétől a 11. honvéd lovashadosztály vezérkari tisztjeként az orosz, 1918 áprilisától pedig az olasz hadszíntéren harcolta végig a háborút. A kötet lapjain megelevenednek az 1918 novemberétől az erdélyi katonai parancsnokság vezérkari tisztjeként eltöltött szolgálatának nehézségei, majd a székely hadosztály alárendeltségében a románok ellen vívott harcok. Megismerhetjük az 1919. május 6-tól a kényszerű brassói román internálásban általa eltöltött időszakot és az onnan 1919 júliusában történt kiszabadulásának részleteit. Bemutatásra kerül Lukács pályafutásának meghatározó időszaka, amelyet 1919 novemberétől a budapesti Honvédelmi Minisztériumban, 1921 júniusától a Hadsereg Főfelügyelőségénél, 1923 májusától pedig a Vezérkarfőnökségnél, a vezérkar elnöki osztályának élén töltött. A kötetből kiderül, hogy 1926 szeptemberétől a katonai képzés terén kamatoztathatta addig megszerzett szakmai ismereteit: a budapesti magyar királyi Bocskai István reáliskolai nevelőintézet (amely a trianoni megkötések miatt rejtett katonai főreáliskolaként működött) főigazgatója volt, majd 1931 novemberétől a budapesti magyar királyi Hadilevéltár főigazgatói beosztását töltötte be. A visszaemlékezésből megtudhatjuk, hogy főigazgatóságának ideje alatt a *Világháború 1914–1918* című, a Hadilevéltár gondozásában megjelent és eredetileg 14 kötetesre tervezett mű 3., 6., 7., és 8. kötete készült el irányításával kéziratban, azonban azok közül csupán kettőt tudtak megjelentetni pénzhiány miatt. Lukács Béla tiszti pályafutását 1936 augusztusában bekövetkezett nyugdíjazása zárta le, majd 1937 elején címzetes altábornagyi kinevezést kapott.

A tábormok 1936–1944 közötti, már nyugállományban eltöltött tevékenységéről is tudomást szerezhetünk a kötet elolvasásával. Szerepet játszott például az 1938. évi budapesti Eucharisztikus kongresszus előkészítésében, továbbá Werth Henrik, a honvéd vezérkar főnökének felkérésére Kárpátalja 1939 márciusában a Honvédség általi megszállásának tanulmányban történt összefoglalásában. Arról is ír visszaemlékezéseiben, hogyan vészelte át a nyilasok rémuralmát és Budapest szovjet ostromát. Érdekes részleteket árul el Szombathelyi Ferenc 1946-os népbírói perében tanúként történt megidézéséről és ott tett vallomásáról, majd az 1951 májusától 1953 szeptemberéig tartó kényszerű mezőberényi kitelepítéséről. Végül összefoglalja a svájci Lausanne-ban töltött emigrációs éveinek történéseit 1955 januárjától 1959 novemberéig, a visszaemlékezés lezárásáig.

Több, Lukács Béla katonai pályafutása során átélt, megtapasztalt érdekes és korábban nem ismert részletre is fény derül a visszaemlékezésből. Ezek közé tartozik például gróf Tisza István 1918-ban az olasz hadszíntéren, a debreceni 2. honvéd huszárezred parancsnokaként végzett tevékenységének jellemzése, s annak a kérdésnek a megválaszolása is, hogy miért nem lett Tiszából, mint szolgálaton kívüli viszonyban lévő ezredeből tábormok? A válasz is egyértelmű, mivel 1918 novemberében kellett volna előlépnie, azonban október 31-én történt budapesti meggyilkolása azt már lehetetlenné tette.

Lukács az 1925-ben kirobbant frankhamisítási ügy és az 1926-ban zajlott per kulisszatitka-iról is lerántja a leplet, számos értékes és kevésbé ismert összefüggést megvilágítva az abban részt vett személyekről, valamint a magyar politikai elit tagjainak érintettségéről.

A kötet végén található fejezetben a szerkesztő által készített alapos és bőséges jegyzeteket találjuk (szám szerint 458), amelyek számos életrajzi, tárgyi tény és magyarázat közlésével teszik teljesebbé, egészítik ki a memoár szövegét. Ezek a tárgyilagos névmutatóval együtt igen hasznosnak bizonyulnak a kötet olvasója számára a közel hét évtized történéseit felölelő visszaemlékezés szövegében történő eligazodásban.

A kötet jegyzetapparátusából sajnálatos módon nem tudunk meg közelebbit Lukács Béla 1959 novembere utáni életéről, halálának időpontjáról, temetéséről, illetve végső nyughelyéről. Arra vonatkozóan sem kapunk információt, miért zárul befejezetlenül a visszaemlékezés kézírata? Véleményem szerint mindezek még teljesebbé tehetnék volna a kötetet.

A könyv elolvasását minden, a 20. század első felének magyar történelmével foglalkozó szakembernek és a korszak iránt érdeklődő olvasónak határozottan ajánlom.

Balla Tibor